БОРОТЬБА ЗА ВОЛЮ

РІК І. СІЧЕНЬ, 1940 ВІННІПЕГ, КАНАДА

THE STRUGGLE FOR FREEDOM

January, 1940, Vol. I. WINNIPEG, CANADA

Published by:
D. VITOWSKY ASS'N.
667 Flora Ave., Winnipeg, Man.

БОРОТЬБА ЗА ВОЛЮ

Видає Т-во С. С. ім. Д. Вітовського у Вінніпеґу.
Адреса: 667 Flora Ave., Winnipeg, Man.

РІК I. СІЧЕНЬ 1940

В 20-ТУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ ЛИЦАРЯ-ПОЛКОВНИКА ДМИТРА ВІТОВСЬКОГО

ПОЛКОВНИК

ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ
Секретар військових справ З. У. Н. Р. (1887-1919).

Є люди, що приходять на світ з пятном великого призначення, з полумям у серці, з неймовірним засобом творчої енерґії, непохитною вірою й незломним характером. До таких належав Дмитро Вітовський.

Призначений до створення великого післанництва, виконав його від початку до кінця, від перших проблисків громадської діяльности до найвищої гідности, яку може дати нація в боротьбі, аж до траґічного упадку з підхмарних вершин аж до самогоріння.

Було щось зразково символічне так у житті, як і в смерти Д. Вітовського. Від дитячих років аж до зрілого, мужеського віку горів Вітовський одним великим, незгораючим полумям жертвенної любови Батьківщини. Горів і прямував з однаковим завзяттям у малих ділах, як і справах великих. Горів, коли починав свої перші письменницькі спроби, коли основував читальні, орґанізував „Січі", горів, коли конспіративними засобами визволяв з дрогобицької тюрми Мирослава Січинського. Вірою в перемогу ве-

BIBLIOTHECA S. P. BASILIANORUM MUNDARE, ALTA., CANADA.

ликої справи палав у 1914 р., коли одягнений в однострій стрілецького отамана, вперве від непамятних часів, командував: „Курінь! На мій приказ!"

Тяжкі позиційні бої в Карпатах і переможний марш на столицю Осмомисла, це його безупинне горіння. Бо мало стрілецтво „богато старшин кваліфікованих та імпровізованих, але Вітовський був один одинокий. Вітовський, то було втілення незалежницької ідеольогії Українського Стрілецтва. Вона і тільки вона поставила його на чолі Старшинського Комітету, вона й тільки вона віддала в його чисті руки начальну команду, а відтак ресорт міністра війни в державі, що він її зплеків у молодечих снах і мріях, а від 1914 до 1918 р. реалізував кожним своїм словом, зусиллям і чином.

В своїх споминах генерал УГА, М. Тарнавський говорить так:

„Я вибрався зголоситися до Державного Секретаря Військових Справ — Вітовського, що мешкав в одному з готелів на Липовій вулиці. Станиславів робив дивне враження. Донедавна тиха провінціональна місцина сталася осідком Уряду Держави, що оце будувалася серед кривавих змагань. Місто прибрало чисто український характер. Вулицями скрізь бачилося військо. Цивілі діловито кудись спішили. Знати було нервовість та гарячковість праці над творенням нової держави.

Вітовський дуже зрадів, побачивши мене. Ми звиталися сердечно, як рідні брати.

Ми з Вітовським горячково перекидувалися словами, в яких коротко змалювали свої переживання, радощі, побоювання, погляди на прийдешнє, обговорювали теперішнє положення. Та не довго нам довелося так розмовляти. Телефон, післанець, якась телеграма, все жадало негайної полагоди.

— Бачите, - розвів руками Вітовський — отак щодня, що хвилі, що години. Голова ходором ходить. Вибачайте, може ще колись поговоримо.

І він вибіг прожогом з кімнати, кинувши мені короткий погляд, у якому світила горячка перепрацьованої та все-ж повної невичерпаної енергії людини. Невпорядкування відносин, нерозмежування компетенцій, накладали на Вітовського, як міністра війни, безліч різнородних обовязків, між іншими таких, що до уряду міністра війни зовсім не належали.

— Відкіля він черпає стільки

енергії? — дивувався я.

Нині, згадуючи Вітовського, я добре свідомий того, що він був з тих, що „народилися для великих завдань".

Спогад старого генерала, про куди молодшого від себе діяча, пієтизм і пошана військовика - професіонала до імпровізованого штабовика й міністра війни коріниться в одному основному почуванню: подиві для невтомної енергії людини, що на становищі міністра Держави, Вітовський „був великою частиною".

Дня 8. липня, 1919 р. трапилася під Ратибором на Шлеську жахлива летунська катастрофа. Літак, на якому вертався з закордонної поїздки до Батьківщини полковник Дмитро Вітовський з своїм адютантом Чучманом, загорівся й упав розторощений на землю. Звуглені останки героїв перевезено до Берліна й тут їх з найвищими почестями поховано.

Так згинув Дмитро Вітовський. Упав з надхмарних висот і зорів у полумю, наче трагічний символ упадку й самоствердження держави, що її був одним з передвісників і творців.

Та ті, що його знали, і ті, що знатимуть про нього з легенд і переказів, вірять, що дух Дмитра Вітовського підійметься колись мов фенікс з попелу й надхне прийдучі покоління тим полумям великого призначення, що горіло на його ясному геройському чині.

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ

(в 15-ту річницю його смерти)

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ
Організатор Українського війська (1873 – 1924)

Дня 3 травня, 1939 р. минуло 15 р. від трагічної смерти М. Міхновського, одного з найбільших працівників-борців українського національного відродження на Сх. Україні. Серед важких обставин, на дуже неподатному і невдячному грунті він перший явно ширив ідеї нашого самостійництва, і задля нього поклав своє безцінне життя.

Походив з прилуцького повіту на Полтавщині. Батько його був священником на селі. Серед селян виховався малий Микола і їх та село щиро полюбив усім своїм серцем. По скінченні гімназії присвятився правничим студіям. Студіював у київському університеті й там відразу став провідником свідомих студентів-українців, що зорганізувалися в гурток „Братство Тарасівців". Це були перші самостійники. Вони не погоджувалися з модним тоді на Сх. Україні „революційним" інтернаціоналізмом і соціялізмом, а пропагували революційний націоналізм.

Згодом переїздить Міхновський з Києва у Харків. Був добрим правником і відразу зєднав собі клієнтів та найкращу славу. Зараз же взявся за політичну роботу. Натрапив на незлий грунт. Внедовзі стає ідеольогом Революційної Української Партії (РУП). Пише для неї програму, а в ній основну тезу: „одна, нероздільна, самостійна Україна". Накликує інтелігенцію, що завданням і обовязком її є — „розплющити очі в рабів". Хоче вірити, що ця „третя інтелігенція", як він її зве — „стає до боротьби за свій народ, до боротьби кривавої, безпощадної".

Але РУП не пішла за Міхновським. Пішла за інтернаціонал-соціялізмом. Це дуже огірчило Міхновського, що вірив у це молоде покоління.

По революції 1905 р. Міхновський зважується на видання першого, писаного українською мовою, часопису „Хлібороб". Робить його спільно з Миколою Шеметом у Лубнях на Полтавщині. По пятому числі були змушені перервати й перенестися до Катеринослава. Тут видають журнал „Запоріжжя", але губернатор припинює на першому числі. Проте Міхновський не уступає і при допомозі Михайла Біленького видає в Харкові довший час тижневик „Сніп". Дальше працює політично й за його впливом до Державної Думи входять з Полтавщини національно свідомі депутати.

Зривається світова війна. Міхновський служить у північній армії, а з часом стає членом Київського Військового Суду. З вибухом революції починає знову національну роботу. Віднуває вагу хвилі, потребу свого війська й організує його. Було це дуже важне завдання. В колах Центральної Ради ця робота не знайшла відповідної піддержки, так що Міхновський був зданий на власні сили. Проте не кинув діла і завдяки йому полетали перші підвалини під відбудову української збройної сили.

Геніяльним маневром добився він, що з боку військової влади не ставили йому в тому напрямі перешкод. Було це так, що „Товариство Полуботківців" уладило на військовому майдані в Святошині під Київом „Свято білої квітки", під кінець квітня. На свято прийшло коло 10,000 українського вояцтва. Настрій піднесеного національного духа використали організатори і рівними, — стрійними рядами повели вояцтво у Київ під Царську Палату. В ній засідав „Київський Совіт Робучих і Салдатських Депутатів" — найбільше противний організуванню української армії. Він мав вплив на військову владу й міг спричинити заборону організувати українські військові частини. На вид укр. війська в палаті счинилося велике збентеження. Міхновський з делегатами увійшов до середини і почав вмовляти окружного команданта ген. Ходоровича, щоб цей промовив до війська укр. мовою. Цей згодився. Промовляючого рідною мовою генерала військо повітало дуже сердечно. Ходорович цим так зворушився, що з його боку Військовий Комітет відтоді ніяких перешкод вже не мав.

Міхновський і Полуботківці беруться пильно до праці й організують перший український полк імени Гетьмана Богдана Хмельницького. Але зачинають діяти „приятелі" Міхновського. Щоб перешкодити — засилають його на румунський фронт. По приході до влади Скоропадського, він про

тонує Міхновському становище Бунчужного Товариша — щебто особистого дорадника. Міхновський відмовляється, остає в опозиції.

Приходить осінь, 1918 р. Міхновський опиняється серед повстанців. Їде в Харків до Запорізького Корпусу. Настає Директорія. Большевики сунуть на Харків. Міхновський переїзджає в Київ. Попадає в большевицький арешт. Якось вивільняється. Доля кидає ним в усі сторони. [illegible] опиняється на Кубані. [illegible] працює на чорний хліб в кооперативі, а пізніше учителює.

В 1924 р. повертається у Київ. Пробує їхати за кордон, щоб там вести роботу. Не повело і зломаний нестерпними обставинами наложив на себе руку дня 3. травня, 1924 р. Так погиб палкий самостійник призабутий, в тіні.

ГЕН. МИРОН ТАРНАВСЬКИЙ

начальний Вожд Української Галицької Армії.

ГЕН. МИРОН ТАРНАВСЬКИЙ
Начальний Вожд У. Г. А.
(1869 — 1938)

Мирон Тарнавський народився 29-го серпня, 1869 року в селі Барилові, радехівського повіту, де його батько був священиком. Скінчив місцеву вселюдну школу і склав іспит до другої кляси німецької гімназії в Бродах. Був це хлопчина дуже рухливий і дуже живої вдачі, до того занадто зжився з селом, з його свободою.

Після матури мусів відбути однорічну військову службу, на яку склалося пів року старшинської школи у Львові і пів року служби у бродівському 30-ому курені польових стрільців. Це був перший військовий вишкіл пізнішого начального Вожда Укр. Галицької Армії. З цього вишколу вийшов М. Тарнавський зі ступнем четаря. Вже тоді міркував над тим, чи не залишитися у чинній службі, але не міг остаточно на те рішитися тому, що знав, що українці — як каже у своїх спогадах — „кривим оком дивляться на активного старшину". Тому скористав з того, що мав змогу дістати посаду у Краєвому Виділі у Львові, і пішов на службу, хоч вона його не манила й не цікавила. І як тільки військова влада прислала свою згоду на прохання, яке він вислав був давніше і згодом про нього забув, щоб він перейшов до активної військової служби, Тарнавський покинув свою посаду у Краєвому Виділі та зголосився до тарнівського 13-го курення, куди його приділили. Так почалася військова кар'єра майбутнього генерала.

Від першого дня світової війни перейшов тяжкі бої. В січні 1916 р. приділено його до Коша УСС, де на становищі команданта Коша і Вишколу залишається до половини 1917 р., потім — у ступні отамана-команданта куреня в 35-ому полку піхоти, під Чортковом тих сотень УСС, що були тоді на фронті і знову 35-ий полк. Потім починається служба в Укр. Галицькій Армії. Як полковник

перебрав він команду „Групи Схід", яку потім перемінили на 2-ий Корпус УГА. На становищі команданта 2-го Корпусу М. Тарнавський дістав — у часі чортківської офензиви, ступінь генерала.

Прийшли найважчі часи Укр. Галицької Армії. Прийшов перший відворот, потім тільки короткий момент чортківської офензиви і другий відворот і цілковита втрата рідної території. І саме в тому найважчому часі для УГА, коли просто невідомо було, яка буде її дальша доля, диктатор Петрушевич доручив генералові Тарнавському начальну команду. Диктатор Петрушевич сказав:

—Передаю у ваші руки, пане генерале, Укр. Галицьку Армію. Що ви з нею зробите, куди поведете її, це вповні від вас залежне.

Ніжаль це вже не було залежне від генерала. Це вже було залежне від обставин, що з того часу почали кермувати Укр. Галицькою Армією та її долею.

Прийшли відомі події: перехід за Збруч, похід на Київ, відступ, тиф, договір з Денікіном — а коли йде про самого генерала, то воєнний суд над ним за договір з Денікіном — потім злука з большевиками і відсунення ген. Тарнавського від Армії. Аж — до табору інтернованої УГА, — в Тухолі.

День 2-го липня, 1938 р., тобто день похорону ген. Тарнавського, був величавою маніфестацією українського народу в память того, що стояв на чолі УГА. Спочив генерал між своїми стрільцями на Янівському цвинтарі у Львові. Так начальний Вожд УГА чесно сповнив свою службу українській нації за її волю.

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

Даремне ваша милость і не уважне поносиш безчесними словами і мертвії в гробіх кости турбуєш небіжчика славной памяти гетьмана Мазепи, називаючи його прелесним, проклятим і богоотступним зрадником; а щож то єсть у вашей милости прелесть і зрада, єжели хто іміет горливоє о отчизні стараніє."... (З листа запоріжців до гетьмана Івана Скоропадського 2. VI. 1710 року).

Гетьман Мазепа належить до тих постатей в українській історії, що своєю діяльністю і вчинками найвиразніше виявляють найвищу мету українського народу. Такі постаті оточені завжди з одної сторони найбільшим пієтизмом, з другої сторони у ворогів зустрічаються з найбільшою ненавістю.

Імя Мазепи, що перейшло в нашу історію, як символ боротьби України з Московщиною за свою повну незалежність, є в устах українців великим, вседіючим і несмертним.

Москва ж бажає натомість представити гетьмана Мазепу, як зрадника, як людину, що задля своїх власних інтересів виступила проти Петрової імперії.

Крім москвинів деякі українські історики, виховані на народницьких ідеях, хоча розуміли й належно оцінювали чин Гетьмана, проте закидали йому ігнорування інтересів широких мас. Поза Величка, історика козацьких часів, і кількох других, що розуміли добре задумані діла гетьмана. Аж послідні роки принесли обєктивні праці про гетьмана Мазепу.

Московський уряд святкував цего року 230 річницю пе-

ремоги царя Петра І над Карлом XII і Мазепою, і з справжньою московською брутальністю, з якою окупаційна червона сатрапія перевела „святочні" урядження на Україні, дають описи їх в совітській пресі. Наприклад: „Сьогодня відбуйися урочисті збори присвячені 230 річниці полтавського бою, в яких взяли участь представники науки, письменства, політичні робітники громадянства і т. ін. Вступну промову виголосив президент Академії наук УССР А. Богомолець, в якій він зазначив між іншим наступне: Полтавський бій був не лише закінченням довгої боротьби поміж Петром І та Швецією, а й кінцем всіх ворожих спроб поневолити Україну. Вступлення Карла XII на територію України об'єднало всі сили українського народу для оборони батьківщини та ще більше скріпило його приязнь з братським російським народом. Козацтво полишило гетьмана Мазепу, в якім бачило зрадника інтересів України, та приєдналося до Петра."

Колись старий царський уряд святкував також 200 річницю полтавського бою, але не примушував в такий брутальний спосіб українське населення святкувати подію, що була цілковитим кінцем політичної самостійности України.

На приказ Москві мусів „святкувати" полтавський бій український нарід. Але у своїй душі він святкував святу ідею Великого Гетьмана. „Святкував" й комуніст-поет В. Сосюра, який зрозумів значіння гетьмана Мазепи для українського народу й написав 1929 року велику поему „Мазепа", в якій вкладає в уста Мазепи між іншим такі слова:

„Йому огненні стали очі
й немов молиться він шепоче:
—Прости, Україно моя,
що я не там, де бути треба.
Як од Христа Петро, від тебе
не відречуся ніколи я.
Готовий на велике діло,
що на клинку шаблюки синім
несе визволення Вкраїні."

Гетьман Мазепа поставив головною своєю метою—підняти авторітет гетьманської влади, якими б то не було способами на таку височінь, щоб старшина й нарід зявлювався послушною державною машиною в його руках. Для цего—а не з задрости й боязні за свою владу, він боровся зі своєволею Запоріжців, Петриком, Паліем і немилосерно карав донощиків. Бо колиб він схопив був Палія справді лише задля того, щоб сподобатися Петрові, то тодіб він не

зважився проти волі Петра заняти Правобережжа і сприяти відродженню там козацтва. А Мазепа це зробив, бо він хотів перше ніж відірватися, злучити, або бодай приготовити до злуки всю Україну.

Справедливо висловлюється Д. Донцов: „що як не можна пройти не підвівши мимоволі очий, повз статую Макіявелі у фльорентійській галерії „„Пітта", так не могли великі письменники Европи минути мовчки повз цю фігуру. І навіть письменник півазійської Москви— Пушкін, мусів про нього говорити і мимо волі мусів признати за ним велику силу характеру. Правда, Пушкін силкувався виставити його перед світом авантурником— „гетьманом злодеєм", забуваючи що сам собі мусів протиречити словами: „Україна глухо валнавалась... вакруг Мазепи раздавался мятежний крік: пара, пара".

В Европі цікавилися Мазепою, Мазепою-героєм! Ніхто зо східної Европи: ні Іван -V, ні Петро І— і ніхто з інших не користувався популярністю в Европі. Не виключаючи навіть цего псевдо Европейця Петра, були чужі для Европи. Один лише Мазепа не був чужий Заходови,— він їм нагадував героїв „Відродження". Це бачимо в німецького письменника Гошталя, котрий вкладає в уста гетьмана:

„Мета така велична, що до неї гоню, От ся: Держава над всі держави славна,
—А найгіднішому корона її держави".

Таким бачила Мазепу Европа! А для нас Великий Гетьман є національним героєм, втіленням ідеї нашої державности й незалежности!

ЧУЖИНЕЦЬ ПРО ГОЛОВНОГО ОТАМАНА СИМОНА ПЕТЛЮРУ

Маємо вже досить богату літературу про С. Петлюру. Та цікаво нам довідатися й про те, що чужинець говорить про нього.

Чеський майор, Р. Вітачек, доброволець в російській армії підчас світової війни, видав книжку: „Невідомий вояк", де говорить між іншим таке:

„В Київі був зловлений небезпечний українець, бунтар і агітатор як проти царської Росії, так і проти нового українського гетьмана. Знаменитий промовець, який своїми словами умів захопити масу і вести її проти кого хоч. Перед війною був непомітним урядовцем в Полтавському земстві. Прізвище його було Петлюра. Про нього було відомо, що організує в Київі і на Україні повстання проти нас. Довести цього ніяк не можна було. Дістав я наказ відвести його в тягаровому авті в напрямі через Поділ до Лукянівської вязниці. Одержав також інструкцію, щоб Петлюрі дати нагоду до спроби на втечу, а при переслідуванні забити його. Я не дуже сентиментальний, і колиб справа йшла про зрадника або вбивцю, то така інструкція не порушилаб мого спокою. Але-ж це був без сумніву ідеаліст і патріот, хоч ворог і революціонер. То було неприємне завдання!

Я рішив — „віддайся на волю Божу" — і поїхали. Я приглядався до Петлюри. Інтересний тип. Козак з чорною чуприною, відважного вигляду, широкоплечий, невисокий. Одягнений був у „малоруський" жупан, високі чоботи та „малоруську" вишивану сорочку. Словом, справній козак.

„Коли ми виїхали за місто, запропонував я йому цигарку.

Взяв, спокійно подякував і запалив.

„Смію запитати, пане ротмістре, куди мене везете?" —

озвався до мене Петлюра.

„До Лукіянівської вязниці".

відповідаю.

„Але по дорозі, очевидячки,

СИМОН ПЕТЛЮРА
Голова Директорії У. Н. Р. й головний Отаман військ.
(1879 - 1926)

забете мене?"— з усмішкою запитав Петлюра.

„Ні",— відповідаю я рішуче.

„Повернувся я спиною, щоб закінчити розмову, і почув тихе:

„Дякую".

„Я опинився в неприємному положенні, але рішив, будь що-будь, додержати слова, хоч би це стояло моєї голови.

„На здивування сторожі Лукянівської вязниці здав я заарештованого і з тяжкими думками вернувся до штабу. Зголосився до адютанта, що згідно з наказом здав заарештованого Петлюру до Лукянівської вязниці. Адютант вислухав мене з жахом.

„Бійтеся Бога, ротмістре, здуріли ви? Генерал вас розшматує. З Лукянівської вязниці вже тяжко дістати нам до своїх рук, бо сьогодня німці перебирають її в своє завідування".

„Генерал покликав мене, страшенно вилаяв мене і сказав, що притягне мене до військового суду. Але потім роздумав і приказав мені негайно подати прохання про перенесення до іншого офіцерського відділу, бо в своєму відділі потребує слухняніших офіцерів. Мене перевели до кінного відділу генерала Кирпичова.

„Легковажні вчинки мають деколи страшні наслідки. Війна— жахлива річ і хто має слабші нерви, той програє. Моє джентельменське поведення з Петлюрою спричинилося до великого нещастя. Німці після того, як перебрали в свої руки Лукянівську вязницю, дали себе, очевидно, причарувати Петлюрою, звільнили його, а Петлюра підняв цілу „південно-західну Росію"...

Згадує в своїй книжці Р. Вітачек також про свою участь в добровольчій дружині, що виступила на захисть гетьмана проти повстанського війська. Після вступу повстанського війська до Київа, Р. Вітачек вирішив прибиратися до Чехії.

Останній у минулому збройний чин української армії

Чотири роки боролася Українська Армія з переважаючими силами різношерстного ворога; в листопаді 1920 р. перейшла вона в концентраційні табори Польщі й Ромунії.

На Україні почалась дика вакханалія наїзника. Чи міг тоді сидіти в безділлі за кільчастим дротом Український Жовнір?— Цілими сотками втікали засланці концентраційних таборів до повстанців, усі намагалися перейти знова кордони й підняти всенародне повстання проти Москви —Головне Командування рішило творити Українську Повстанчу Армію. Сформовано її лише з тих, хто добровільно хотів до неї вступити й хто відчував у собі досить фізичної та моральної сили перенести тягар і страхіття суворого зимового походу.

Загальне командування обняв генерал-хорунжий Юрко Тютюник. Армія складалась із трьох оперативних частин: — Волинської, Подільської й Бесарабської. Завдання Повстанчої Армії: .... таємно перейти кордони й з'явитися несподівано на українській території, користуючись настроями селянської маси підняти загальне повстання та надати йому організований характер... Операції української повстанчої Армії на Правобережжі визнається за неможливі, ставиться їх завдання прорватись на лівий беріг і там підняти повстання"

... І починається чергова сторінка дантейських сцен недавної Одиссеї Української Армії. Дійсність перевищила всі примари найбуйнішої чорної фантазії.

В історії знайдете чимало сторінок про блискучі походи армій Олександра, Ганнібала, Наполеона... в останній світовій війні славний похід чеських легіонів крізь Сибір... Українська Армія в 1921 році пере-

няла з темряви віків і в цілий ріст поставила нам перед очі картини й славну традицію з часів походу князя Ігора на Дін.

ПОТРУДІТЬСЯ МОЛОДІ СПАДКОЄМЦІ ВЕЛИКОЇ СЛАВИ БАТЬКІВ І ВИРОЗУМІЙТЕ З ЛІТОПИСНИХ СТОРІНОК, ЯКОГО ЗАЛІЗНОГО ГАРТУ ДУХА Й СКІЛЬКИ БЕЗМЕЖНОЇ ЛЮБОВИ ДО УКРАЇНИ БУЛО В УЧАСНИКІВ ДРУГОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ.

Похід почався в ночі з 3. на 4. листопада 1921 р. по переході с. Борового й закінчився в такий же спосіб у ночі з 19. на 20. листопада 1921 р. Головна Волинська Група протягом 15 діб зробила марш 600 верстов, що дає пересічно 40 верстов на добу.

Беручи на увагу— пише один із учасників— умови маршу, глибокі сніги, бездоріжжя, багна, через які доводилося проходити босим, зле одягненим, голодним воякам і до того в безперестанному ворожому вогні, цю цифру 40 верстов на добу, без сумніву, треба вважати за велетенську, суто легендарну. Зваживши, крім того, що старшинський склад потерпів великі втрати в вабитих і ранених, не можна не висловити подиву щодо безприкладного бойового поводження козацтва, що змушене було в собі самому шукати моральної підтримки.

Трагічний бій на річці Звіздаль—сучасній Каялі—був останнім боєм Української Повстанчої Армії,— останній в недавньому минулому збройний чин Української Армії.

Про трагічну долю українських бойців, яких захопив ворог у наслідок розгромлення Головної Волинської Групи на річці Звіздаль, говорять нам офіційні звіти ворога, про це з сумом оповідають старшини й козаки, яким пощастило втекти з полону, про це ще довго оповідатимуть селяне-очевидці трагедії Базару.

Усіх мучеників України, тих, хто не мав уже змоги вирватись, або покінчити з собою, большевики загнали як полонених до церкви в селі Минськ. До приїзду „чрезвичайної п'ятерки", себто червоних катів, їх усіх тримали в холоді голоді, катували й знущалися над ними.

Про їхню дальшу долю читаємо в червоним офіційним звіті:

„Сборник приказов Войскам Киевского Военного Округа. Содержаніе: Но. 2578, 26, ноября 1921 года, г. Киев.

...Зарублено в бою свище

400 чел. и захвачено 537 чел., в том чесле и ранение. В момент боя некоторое из висшего командования, видя безвиходность положения, сами себя растреливали и взривали бомбами...

Всего перед Чрезвичайной Комисией (пятеркой) предстало 443 чел., остальние умерли (!!). Руководствуясь ведением революционной совести (!!) основиваясь на всем вишеизложенном и даби предупредить подобное преступления и показать всему капиталистичному. миру и его наймитам, что власть советов безпощадно карает всякаго покушающагося нарушить ее мирную (!!) работу, Чрезвичайная пятерка постановляет: лиц, перечисленны в приложенном к сему списке, в числе 359 чел., как злостних, активних, бандитов — растрелять..."

Селяни згадують: „...Під м. Базаром наказали червоні кати викопати велику братню могилу, зігнали з далеких повітів селян, щоби на власні очі побачили „веление революционной совести", признали з м. Базару засуджених, скривавлених, майже голих українських вояків і наказали їм стати над викопаною могилою"...

І далі розповідають селяни, очевидці розстрілу, що йшли мученики, не сумуючи, а поважно та гордо. Рішуче стали над могилою. Червоні кати навели на них кулемети. Наразвиступив якийсь червоний комісар і сказав, якщо хто з засуджених заявить каяття та присягне вступити до лав червоних для боротьби з українськими „бандами", того помилують.

Цієї грізної хвилини виступив козак Щербак і сказав: „Я, козак 6-ої дивізії Щербак, від себе й козаків, яких я знаю, кажу вам: „Ми бачимо, що нас чекає й ми не боїмося смерти, але до вас служити не підемо... А коли до українських вояків дійде чутка про вашу ганебну роботу, то за нашу кров вони помстяться, каторжани!" — Голосне, потужне „Слава!" рознеслося по полю й залунав, як останній привіт Україні, гимн: „Ще не вмерла Україна", поки не заглушив його грохіт ворожих кулеметів...

Стало тихо. З кривавої могили неслися скарги та стогін. Там умирало 359 борців за Честь, за Волю України...

АВГУСТИН ВОЛОШИН, ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

ПРЕЗИДЕНТ

ДР. А. ВОЛОШИН

проголошує самостійність Карпатської України в м. Хусті

О. Др. А. Волошин, 67-літний президент Карпатської України заслуговує поважне місце у творенні історії українського народу, а зокрема чи не перше місце в освітньо-культурному національному житті Карпатської України, що, нарешті, повів нарід до боротьби за самостійне визволення. Своєю працею підготовляв нарід від найнищого постепенно до найвищого — самостійности. Хоч вороги не дали йому вдержати й зкріпити довершеної самостійности держави, то в історії його діло виконане, що залишиться заповітом геройських учинків для будучого покоління.

А. Волошин мріяв і старався злучити Карпатську Україну з усім нашим народом ще в 1919 р., але що то було в ті часи неможливо, вибрав інший шлях—молоду Чесько-Словацьку державу за найнадійнішого сусіда і дбав про злуку з нею. Але як після злуки загрожувало Карпатській Україні зменшенням її території, що Уряд хотів прилучити Ужгород і його околиці до Словаччини та перенести головний український осідок до Мукачева, Волошин запротестував. В ті часи А. Волошин був послом і всіх своїх сил присвятив, щоб того не сталося, а на знак протесту проти такого безправства склав був свій посольський мандат. Лише завдяки його рішучості був Ужгород не прилучений. В кожний рішучий момент народнього життя о. А. Волошин завше був першим і найенергічнішим оборонцем народніх інтересів. Майже всі культурні організації Карпатської України повстали з ініціятиви

А. Волошина. В той-же час працював як письменник, і як педагог. З під його умілої руки вийшли сотки свідомих народніх вчителів, що понесли його ідеї в народ. В часі боротьби за самостійність Карпатської України, боролися його вихованці з мадярською навалою хоробро під проводом свого вчителя, чим підкреслили перед світом найвищу гідність героїчним чином за святу ідею - самостійність нації.

ІСТОРИЧНЕ ЗАСІДАННЯ

Сойму Карпатської України. Сидять: спертий на руку Ю. Ревай, коло нього Др. Росоха.

ЗБРОЙНІ СИЛИ З. О. У. Н. Р.

ГЕН. ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО

Комендант Галицької Армії від 10. грудня 1918 до 7. червня 1919 р.

Провідниками листопадового зриву не передбачували поважного спротиву поляків, вони й не думали, що дійде до українсько-польської війни. Тимто до організації збройних сил прийшло доволі пізно. Вона почалася щойно тоді, коли у Львові розгорілися бої. І у Львові, і на провінції, організація армії почалася з тих відділів, що перевели переворот. Та до кінця листопаду, з винятком тих формацій (головно кошів), що залишились були після австрійської армії, всі добровольчі частини майже перестали існувати. Щойно тоді, коли поляки наважилися заняти Галичину, потворилися в різних сторонах краю невеличкі боєві групи, і вони стали зав'язком боєвого фронту там, де поляки загрожували.

Найперше, під загрозою випаду поляків зі Львова, утворилася на сході, головно із сотень У.С.С., група „Схід", на півдні Львова повстала, теж із ініціятиви відділів У.С.С.— група „Старе Село". Обидві вони стали зав'язком підльвівського фронту і вже з кінцем листопаду та з початком грудня повели перші удари на Львів, з метою відібрати його з рук поляків.

Проти польських відділів, що намагалися у грудні заняти північну Галичину, створилася група „Північ" із такими підгрупами: сокальська, угнівська, белзька, равська, яворівська й янівська. Ці групи повставали поступнево, залежно від подій, і спершу оперували зовсім самостійно. У грудні їх віддали під одну команду, а в другій половині січня створили з них І. корпус, що широким луком держав фронт на північний захід і на північ

від столиці краю. Осідком команди групи був спершу Сокаль; команда корпусу стояла ввесь час у Камінці Струмиловій.

Нарешті проти Перемишля, що в листопаді опинився в руках поляків, створено групу „Південь". Вона стала ядром III. корпусу, що держав фронт від р. Верешниці на захід аж до Карпат. Групу „Південь" творили спершу самостійні бойові групи: щирецька, рудецька, крукеницька, хирівська (Глибока) й карпатська. Осідком команди групи був Самбір, а потім III. корпусу— Стрий.

Організація цих груп виявляла спершу велику різноманітність і щодо сили, і щодо складу. Зпочатку найсильніші і найкраще зорганізовані були обидві підльвівські групи, що в перших наступах на Львів та в часі першої і другої офензиви мали по кілька куренів піхоти, по кілька, а то й кільканацять батерій артилерії та відділи кінноти. Від кінця листопаду всі вони постійно зростали, доповнюючись із цілого краю.

У січні 1919. р. переведено основну реорганізацію армії, що й дало змогу одноцільно кермувати всім фронтом. І так 6 північних груп зведено насам перед у пять і обєднано їх у І. корпусі. У квітні вони перемінилися в чотири бригади: V.— Сокальську, VI.— Равську, IX.— Белзьку і X.— Янівську. Група „Схід" стала IV. бригадою, Золочівською, група „Старе Село"— II. Коломийською. Всі курені У.С.С. зведено разом у І. бригаду Українських Січових Стрільців. Усі три бригади ввійшли в січні до II., т. зв. Осадного корпусу, що держав фронт від Брюхович довкола Львова до Верешниці. До цього корпусу ввійшли теж бережанські курені, які зведено у III. Бережанську бригаду.

Із усіх груп „Південної Области", себто: Щирецької— створено VII. бригаду, Львівську, з Рудецької (Гофмана), Крукеницької й Хирівської— VIII. Самбірську та XI. Стрийську бригаду, з карпатської— Гірську бригаду. Всі чотири бригади ввійшли у склад III. корпусу.

Підчас Чортівської офензиви, Начальна Команда сформувала ще декілька бригад, що творили зав'язки 2 нових корпусів. Але вже після переходу за Збруч більшість їх розв'язано.

Кожна бригада складалася з трьох до пятьох куренів піхоти, відділу (сотні) кінноти й одного полку артилерії, з 3-5 батерій. Разом зреорганізована У. Г. Армія налічува-

ла яких 45 куренів піхоти, около 40 батерій і кілька сотень кінноти. Це давалоб приблизно 25,000 крісів, яких 150 гармат і не більше як 600 шабель.

Крім цього, У.Г.А. мала багато різних допомогових відділів та установ, що, очевидячки, побільшали її загальний стан удвое. На жаль, докладні дані, на основі власних джерел, подати годі, бо вони позатрачувались. Авторові залишилося в тямці, що напр., І. корпус у першій половині квітня числив понад 13,000 загального стану. Але це було в часі найбільшого його розвитку і він справді був тоді чи не найсильніший.

До боевих формацій належала й летунська сотня, що зорганізувалася у грудні. Були ще й два панцирні поїзди, з них один оперував на лінії Ходорів-Львів, другий на лінії Самбір-Львів і Стрий - Львів. Нарешті до послуг Галицької Армії уряд Директорії поставив 6 панцирних авт Корпусу Січових Стрільців.*).

Верховною Владою У.Г.А. була Начальна Команда з постоєм у Ходорові.

Справами доповнення боевих стягів і військових установ, організації, кошів, шкіл, постачанням муніції і всякого военного матеріялу та харчів для фронту займався Секретаріят Військови Справ. Його виконавчими органами на місцях були обласні та окружні команди, повітової станиці й т. и. Вся військова сила могла числити перед першим відворотом У.Г.А. понад 100,000 людей, в чому очевидно, щонайменш половина припадала на формації та установи запілля.

Прифронтові смуги підлягали бригадам, чи власне корпусам. Кожний із них мав визначений терен дій і вшир, і вглиб.

Організація Армії була поставлена доволі добре, на зразок регулярних армій. Але їй бракувало власних вищих старшин, доброго вишколу й постійного матеріяльного забезпечення. Брак виших старшин надолужено чужими, звербованими з колишньої австрійської армії (здебільша німцями). Правильний вишкіл важко було перевести зогляду на военний час, матеріяльні недостачі і брак відповідного апарату. Це й матеріяльні недостачі, головно одягу, стрілива і зброї відбивалося дуже некорисно на боєздатности Армії. І ці хиби можна було усунути, та, на жаль, тодішний провід не виявив такого зрозуміння для потреб армії, якого вимагав тодішний відповідний час.

Др. М. Мандрика

ЗІ СПОМИНІВ ВЕЛИКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ГРОШІ

Весною 1917 року, зараз же після отворення Української Центральної Ради, я дістав доручення уряду виїхати на Київські землі для організації української адміністративної влади. В першу чергу я вибрався на Київське Полісся, яке ми прозивали Деревлянською землею, бо в серці того Полісся стоїть старовинна столиця деревлянського князя Мала, (тепер носить ім'я Малин). Вибрався я туди тому, що там я мав старі звязки з передвоєнної революційної і громадської роботи.

Треба було: поскидати російську поліцію і поставити українську міліцію, перевибрати управи народнього господарства, обрати харчові і земельні комітети, зукраїнізувати сітку шкіл, усунути ворожі елементи з усіх поважніших позицій і т. ін.

Але на першому, так би мовити, парляменті Полісся— великому народньому зїзді, було одноголосно ухвалено, щоб я залишився там надовше для керування всіми справами, бо, казали мені, що люди мене знають, вірять мені, люблять мене !... ніяк не можуть обійтися без мене.

Я обміркував положення: земля велика— 7 міст, яких 600 сел, а при тім добре мені знана, провідників мало; може справді краще залишитися тут надовше. „Я залишився. Я дався вибрати себе головою управи народнього господарства, як рівнож земельної управи і управи постачання. Адміністраційним комісаром став Григорій Карбовський, (розстріляний пізніше большевиками), командантом міліції Олександер Мизерніцький (загинув на большевицькім засланню), членами названих управ пара десяток ліпших громадян - учителів гімназій, агрономів і т. п. Серед них Михайло Марченко (загинув підчас наступів), був найбільш

діяльним, головно організатором села. І Мизерицький, і Марченко були моїми старими товаришами з „Народньої Оборони", яка вела нелегальну працю до року 1907. Після її розкриття царською владою Мізерницький перебув поверх десять років за кордоном, як політичний емігрант, а Марченко відсидів свій довгий термін в знаменитій Лубянці (тюрма в Києві).

Тому, що треба було доглядати за цілим життям і керувати ним відповідно завданням української революції, то ми отворили тісніше політичне тіло— Український Революційний Комітет. Я стояв на його чолі, а названі мої товариші були його членами, і більш ніхто.

Завдяки такій організації, наша робота була виконана найліпше: реорганізація влади, українізація шкіл, передача земель від дідичів (москалі і поляки, як князь Горчаков, Гіжіцькі, Пекарські і ін.), селянам, утримування порядку, комунікацій, телефонів, шпиталів і цілої служби народнього господарства— переводилось ліпше, як будь де в інших областях України. Напр., в багатьох місцевостях затримувалась стара влада, при відбранню земель селяни вирубали панські сади, палили будинки, бились між собою, робили самосуди, громили урядові будинки і т. ін. У нас нічого того не було. Але то не було випадково, лише завдяки добрій організації і дбайливости всіх нас.

В той час центральна наша влада (Уряд Української Народньої Республики) була далеко неупорядкована, а це дуже тяжко відбивалося на місцях. Так, напр., було з грошима. Довший час молода українська держава не друкувала своїх грошей. На початках була тяганина зза цього з російським тимчасовим урядом, а потім не було належної рішучости в організації власних фінансів.

Старі грошові знаки зникали, відділи державної скарбниці порожніли. Порожніла і центральна державна скарбниця— Київський державний банок. Тим часом життя не стояло і вимагало свого: брак грошевих знаків паралізував все.

Між іншим на обовязку управ народнього господарства лежала виплата місячних допомог родинам вояків. (Світова війна ще провадилася). Вже кілька місяців такі виплати не робилися за браком грошевих знаків. Звичайно, гроші відпускалися центральним урядом, шляхом кредитів місцевим державним скарбницям, а тими кредитами розпоряжалися управи народнього господарства. Наша управа заборжилася перед родинами вояків на 6000,000 карбованців. (Три мільони долярів. І на туж суму заборжився перед нами уряд). Наступала зима, жінки і діти залишалися без засобів. Нас атакували зо всіх кінців. Часами я діставав такі телефони за яких 200 кільометрів, що жадна цензура не пропустилаби. Ми в свою чергу атакували Київ, а там— все на щось чекали.

Одного дня (початки зими), коли вже всі урядники управи (а їх було коло сотки) після урядових годин розійшлися, я залишався сам, переглядаючи велику кореспонденцію, на яку не стало часу в урядові години. Я сидів на причілку вікна, користаючи з сонячного світла і тепла, і переглядав папери. Коли раптом вбіг черговий дверник і лише вспів сказати: „жовнірки",— як слід за ним в двері поплив потік жінок. За хвильку моя урядова кімната, досить велика, була повна, і для мене місця залишилося лише на вікні. Одні почали щось розлютовано говорити, а другі вже підносили деко важкого бюра, очевидно— щоб його розбити. Перше, що я зробив— кинувся до бюра і спинив бунтарських молодиць. „Камінь вперед,— чого хочете!— кажу їм, ще вспієте потром робити!" Помалу вгоїлав. Кажуть: були у військового коменданта, а той сказав, що гроші для вояцьких родин в управі. Я зараз же беру телєфон, щоб викликати коменданта, як молодиці вже не дають мені телефону. Але на цей раз уже по доброму: признаються, що комендант того не говорив. Але, мовляв, ви— уряд, то чого мучите людей?

Я дав всі пояснення, викликав по телефону безвольний Київ, і нарешті жіноче військо заспокоїлося. Одначе сказало так: як за два тижні не буде грошей, прийдемо кілька сот і зруйнуємо все.

Зараз на другий день я був уже в Києві. Народній Секретар Фінансів (міністер) запевнив мене, що за три дні державний банок матиме гроші, нехай наші урядники приїжжають і дістануть потрібну квоту. Радісно я повернувся назад, покликав державного скарбника і сказав, щоб приріхтував урядників їхати по гроші. Потім, в призначений день, урядники взяли величезні ремінні, торби, сіли в авто, коло них охорона, і в снігову завірюху помчалися до Київа.

Але, як ми були приго-

ломшені, коли вони повернулися з порожніми торбами. В Київі вони знайшли державний банок, оточений військом, що відгонило від нього людей, котрі приходили по гроші. Урядово нашим посланцям сказали, що грошей нема.

А термін, даний мені жовнірками, надходив. Якраз він випадав на ярмарок. Все, що міг наш революційний комітет вирішити— це постановив коло управи народнього господарства і коло державного банку військо. Дійсно, в день ярмарку, яких з двіста жінок прийшли громити наші установи. З великим трудом наш військовий гарнізом відтиснув жіночу атаку так, щоб не зробити жадній з них шкоди і не допустити погрому.

Після цього сорому ми зійшлися на засідання комітету. Виходу не було: не можна дальше допустити, щоб жінки й діти голодували і мерли. Київ далеко, він їх не бачить і не чує, а ми— з ними. І ми вирішили ДРУКУВАТИ СВОЇ ГРОШІ. Заняли тимчасово місцеву друкарню (Е. Заїздного), надрукували там на 6000,000 карбованців грошевих знаків, котрі назвали „контрмарками" (як заміна державних грошей), умовилися з місцевою державною скарбницею, що вона буде принимати наші „контрмарки" на рахунок нашого кредиту і записувати депоновані людьми гроші, яко вкладки заощадження, а потім виплатить їх державними грошима (коли їх дістане). По всім тім наш революційний комітет видав і оголосив обовязкову постанову, що всі мусять принимати наші контрмарки як гроші, викликав пред ставників місцевих народніх управ, передав їм відповідні квоти „контрмарок", і перед самими Різдвяними Святами всі наші родини вояків дістали наші гроші. Крамниці і взагалі всі приймали їх без трудноців. Таким чином дуже важне і болюче питання було розвязане. І таким чином були випущені ПЕРШІ українські гроші— контрмарки Радомиської Управи Народнього Господарства. В інших же округах України в той же самий час приходило до прямих бунтів, і значне число будинків народніх управ було погромлено; не кажу вже про те, що діти і жінки вояків залишилися без хліба і дров.

Трошки згодом від нашого міністра фінансів ми дістали щиру подяку за „мудрий" крок, а ще трошки пізніше наш центральний уряд видрукував свої перші карбованці, так звані „срулики" (бо на них був і жидівський текст). Нам

прислали 6000,000 і ми „викупили" всі свої контрмарки.

Цікаво, що фальшивих було зроблено лише на 2,000 карбованців. Так мало було підробок тому, що кожну контрмарку мав підписати ще скарбник місцевої управи з зазначенням— кому (якій жінці) вона первісно видавалась.

То було в грудню, 1917 року. В лютому 1918 Київ забрали московські большевики. Ми відступили і за два тижні повернулись назад, гонюни перед себе муравйовську армію. Коли я повернувся до свого урядування, я знайшов свої папери в іншому порядку— нова „влада", що прийшла і втікла, забрала мої власні контрмарки (які я виміняв на старі державні гроші у тих, що мали потребу виїзжати за межі нашої Деревлянської землі). Решта контрмарок успокоїлась в склепах державної скарбниці. Можливо, що вже їх нова влада спалила.

До жадного альбому українських грошей вони не попали, хоч були першими.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

А. Г.

ВИХОВУЙМО ХАРАКТЕРНЕ ПОКОЛІННЯ

Богато говориться про виховання людини, але мало говориться про характерне її виховання. В житті людини повинно бути щось більше над її щоденну працю, над її здобутки, щось вищого над її генія, тривкішого над її слово, цінніш ого над усі багатства у світі,- це ХАРАКТЕР. Як хтось робить добре й чесне діло та не зважає, що хтось кидає йому під ноги перешкоди, а він таки не дасться звести з правої дороги, а доводить справу до кінця, то кажемо, що він має характер, але, як хто за марну обіцянку, чи за марний гріш кидає добрий напрям і ступає на злий, то кажемо про нього, що він безхарактерний. Наука, образованність не мають нічого спільного з характером, бо може бути людина високо вчена, а проте може бути безхарактерна.

Ле Бон, французький вчений, говорить: „Ненаходжу ані одного народу, щоб впав наслідком обниження скалі його інтелігенції, за те Рим упав в часі великих умів, коли прийшло моральне здичіння. Він у гратив силу, якої жадна наука не заступить".

Наш проф. В. Білецький пише: „Основним типом є характер. Інтелігенція радше забиває його, коли є в не вміру розвинена... З огляду на характер тільки середня міра цілої раси є важна. Від рівня цеї середньої міри залежить усе могутність народів. Вони можуть остаточно обійтися без інтелектуальних верхів, але— не без певного рівня характерів... Наука й образования не поправили чоловіка... Сама тільки нага наука не є зовсім мудрістю... Ті народи були могутні, шановні і щасливі, які ідею справедливости і добра вище ставили над матеріяльні потреби".

Коли читаємо в нашій історії про гетьмана Брюховецького, Кочубея і др.— доносників Москви, то відносимося до них з погордою. Підлої безхарактерної людини навіть ворог не любить, не шанує та її не довіряє. Червона Москва знищила Любченка, Хвилю, Затонського і сотки других, бо бачила як вони свій нарід продають її, то зможуть скоро продати й другому. Відомого зрадника Роса Гуґсу, який зрадив зараз на початку війни свою батьківщину, Абесінію, і перейшов на сторону Італійців, ті самі Італійці здобувши столицю Абесінії—негайно його арештували.

Тому треба обовязково при виховуванні молодого покоління ставити йому перед очі гарні, світлі картини з історії народів і на них оперти його виховання.

Термопілі, Матівка, Крути, Базар, Карпатська Україна, це правдиві вчителі геройських діл і незломного характеру. Їхній геройських дух повинен всякнути в кров і кість грядучого покоління. —Шевченко правдивий вчитель нашого народу, який для нього жив, терпів і вмер; з погордою відкинув дану йому пропозицію, що покинув писати українською мовою, писав московською як Гоголь і др., відповів такими словами: „Теплий кожух, тільки шкода—не на мене шитий, а розумне ваше слово брехнею підбите". А ренегатів українців, що за для посад вириклися своєї мови, а вийшовши з урядів між собою по московськи розмовляли— назвав пявками.

Стараймося очистити свій нарід від всяких галапасів, а ставмо всюди на становища характерних людей на провідні місця.

Г. КАССОН

ТВОЯ ДРУЖИНА НАЙКРАЩИЙ ПОВІРНИК

Ніхто не може й не сміє брати шлюбу легкодушно. Це звичайно найважніший крок і головний чинник нашого життя. Ваша дружина може стати для вас найщирішим другом або й найгіршим ворогом. Це залежить так само від неї, як і від вас.

Між супругами не сміє бути таємниць. Часто жінка буває найкращим дорадником свого чоловіка.

Не смієте дивитися на свою дружину як на іграшку, на тягар або товариську чи життєву конечність, конечне лихо... Кожний чоловік, що вважає свою жінку тільки предметом серед обставин у своїм домі, скоро пізнає і пожаліє тієї похибки.

Що дві голови—то не одна. Найуспішніший видавець у світі, Г. К. Куртіс, завдячує початок успіху властиво тільки своїй „другій половині". Він почав видавати часопис „Трибуна". Одного дня звернула йому жінка увагу на т. зв. „Жіночу сторінку".

„Хто це редагував?— запитала пані Куртіс. „Я"— відповів чоловік. „Але-ж це нісенітниця!" —заявила просто з моста пані Куртіс. „Можливо" сказав видавець зовсім спокійно,—„може й твоя правда... В такоу разі може ти зредагуеш мені раз цю сторінку?"

„Добре!"—сказала дружина і взялась до праці. В короткому часі „Жіноча сторінка стала найцікавішою сторінкою „Трибуни" і ця сторінка стала скоро окремим часописом п. н. Домашній Жіночий Журнал. Сьогодні цей часопис виходить у мільоновому накладі. Це один з найліпших і найоплатніших жіночих часописів.

Неодин має розумну звичку про все говорити та у всьому радитися своєї матері. Наприклад відомий уже нам Карнегі або Нортклів. І богатобогато інших. І це була основна причина їхнього успіху.

Чоловіки звичайно недоцінюють розуму своїх жінок. Принайменше за перших десять літ подружнього життя. В цих роках чоловіки тільки говоорять до жінок. Аж потім починають слухати, що жінка говорить.

Я знав раз одного першорядного й добре вихованого панка, що рядився у своїй хаті як турецький паша. Він мав прегарну, дрібну жіночку, мов лялю. Він любив її, але не вмів її цінити. Згодом його інтереси пішли йому як з Петрового дня й він зовсім збанкрутував. Тоді його жіночка уладила собі крамничку, де почала продавати споживчі товари, та вміла добирати найпоживніші, згідно з новітньою наукою про хемічний склад харчів. І небавком став він одним із найвизначніших знавців харчевої справи в Америці. Він зробив маєток і заблистів— завдяки своїй жінці. Їй завдячував він цілий успіх. Думаю, що такі випадки нерідкі.

Деякі чоловіки намагаються бути у своїм домі необмеженими володарями, цісарями. Вони володіють. Панують. Видають закони. Говорять піднесеним голосом і самі прислухуються йому, як милій музиці. Вони все знають. Вони все вміють. Дають ради й накази. Та це тільки пусті й дурні чваньки. Бо ніхто з них не є такий мудрий, як удає.

Такий чоловік може інших перехитрити й підвести, але своєї жінки не перехитрить. Вона знає його наскрізь, від голови до стіп. Вона може догоджувати йому примхами і вподобанням, вона може бути йому слухняна. Але вона знає його.

„Дома не говорю ніколи про свої інтереси!"— заявив мені раз зарозумілий один купець.. Я переглянув рахунки його підприємства. Він заробляв 3%. Ви вже додумуєтеся причини, чому його інтерес ледви клигає.

Підприємство, і взагалі всякий інтерес, це так само, як спорт, не виключно мужеська справа. В діловому житті справді немає різниць полу, але сміло можна сказати, що воно головно залежне від жіноцтва. Чейже торговля і промисл дбають головно проте, щоб жіноцтву постачати те, чого воно потребує. Мудрі мужчини розуміють це, а немудрі ні.

Не забувайте того, що всюди у світі жіноцтво, а не мужчини, становлять головну масу покупців. Жіноцтво—то головний ринок, що відбирає наші товари. В жіночих руках уся покупна сила, або найменше 80% тієї сили. Тому особливо кожний купець повинен порадитися жінки, поки замовить на продаж якись новий рід товару. А якої жінки? По змозі своєї власної, рідної, бо з нею може свобідно, без обиняків говорити про власні кошти чи кошти виробу— і про конкуренцію.

Довіртесь жіноцтву, а воно вчинить вас богатим. Подобайтеся жіноцтву, а воно засипле вас золотом. Майже кожне підприємство, це острів, окружений щільно з усіх боків жіночим родом, мов хвилями моря Навіть не пробуйте тому перечити.

Вчитуйтеся в історію, якщо бажаєте пізнати всю могутність жіночого роду. Та знайте, що ця могутність іще більша, як та, до якої признаються історики,— бо історію пишуть звичайно тільки чоловіки і тому вони не говорять про те всієї правди. Звичайно за кожним князем, королем, цісарем, президентом і за міністром стоїть якась жінка, що тримає всі нитки політичного чи суспільного клубка у своїх руках. Кожний, хто мав нагоду глянути за куліси, міг би про це богато сказати.

Є основні різниці між мужчиною й жінкою. Та один рід не перевищає другого і ні один ні другий не є досконалішій у собі самому. Треба щойно зійтися мужчині з жінкою, щоб разом утворити досконалу—дво-особову-людську одиницю. Це правда, яку всі старі парубки звичайно переочують.

Людська природа це двоскладова речовина—на половину мужеська й жіноча, і вона себе помалу доповняє. В мужчини хід думок закреслює ширші круги, але в жінки за те думки ясніші, виразніші. Для жінки головне: особовість. Вона не бачить так усього пляну чи проекту, як радше бачить людей, особи, що стоять за тим проектом.

Жінка виявляє більше самоопанування, як мужчина. Доказом на те є між іншими та обставина, що, напр., самогубців між мужчинами вчетверо більше, як між жінками; злочинців між мужчинами є впятеро більше, а волоцюг і бешкетників тисячу разів більше, як між жінками.

Жінки також більше зрілі від мужчин. Більшість мужчин залишається в душі на все своє життя хлопчиками. Не дивляться на життя так поважно, як жінки. І мужчини дивляться на свій мужеський рід як на активний чинник, та не завжди мають слушність.

Жінка в 60 літ звичайно розумніша від кожного іншого члена своєї рідні. Недаром в індіян виконують владу старі жінки. У всіх важних справах їх рада рішає.

Мужчини потраплять ліпше виконувати, а жінки обмірковувати. Жінки краще передумують справу, як мужчини. Жінки думають і плянують без упину. Наслідок того такий, що кожний мужчина має в особі своєї жінки свого найліпшого спільника. Жінка переживає з чоловіком усе зле й добре, отже і всю його карієру, і може справді причинитися до його успіху. Вона влучилася з ним на долю й недолю, що в потребі й пригоді може йому помогти, певно не заложить рук, а закотить рукави.

Жінка чейже зацікавлена в щасті свого чоловіка більше і щиріше, як хто інший на цілім світі. І вона може стати його найкращою помічницею, якщо чоловік настільки мудрий, що дасть їй до цього нагоду.

Отже ця моя рада і вказівка щодо успіху і щастя в вашому житті, милий брате: вчиніть свою дружину своїм другом, дорадником, повірником. І памятайте, що кажу: якщо тільки в цій одній раді будете мені цілком слухняні, то можете, про мене, навіть не конечно памятати мої інші ради.

ПРО АВТОРА

Г. Кассон співпрацює як визначний дослідник успішности підприємств, як „Спілка Телефонів Беля", „Нафтовий Синдикат" та ін. Є також начальним редактором нюйорського щоденника „Нюйорський Світ". Його твори розходяться у великих накладах і переложені на всі важніші мови світу.

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК
(Зі збірки „ЗЕМЛЯ")

... розказував:

—Послідний раз прийшов Андрій: він був у мене вчений. Тату, каже, тепер ідемо воювати за Україну.

—За яку Україну?

—А він підойме цабдев груду землі тай каже: Оце Україна, а тут— і справив шаблев у груди— оттут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати: Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, абимси обмивси тай бувайте здорові.

—Як та єго шабля блиснула тай мене засліпила. Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і єго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цу нашу землю, аби воріг з цього коріння її не вітергав у свій бік.—

—Добре, каже, тату, підемо оба,— Та як це стара вчула, то я зараз видів, що смерть обвиласи коло неї білим рантухом. Я подавси до порога, бом чув, що її очи віпали і покотилиси як мертве каміне по земли. Так мені здавалоси, але світло на її чолі вже погасло...

—А рано вони оба виходили, а стара сперласи на ворота та не говорила, але так здалека дивиласи, як з неба. А як я їх скидав на колії, том казав: Андрію, Іване, взад не йдіт, за мене памятайте, бо я сам, ваша мама на воротах умерла...

... Потім прикляк до землі і молився:

—А ти, Мати Божа, будь мойов газдинев; ти з своїм сином по середині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала сина одного, а я двох.

BIBLIOTHECA P. P. BASILIANORUM
MUNDARE, ALTA., CANADA.

СВІТЛИНА Т-ВА У.С.С. ІМ. Д. ВІТОВСЬКОГО

З ЛІВА ГЛЯДАЧА, СИДЯТЬ:

П. Нижник, С. Васильків, Ст. Сивак, голова; А Господин, редактор журналу; С. Мурій, писар.

СТОЯТЬ В ДРУГІМ РЯДІ:

Д. Пилюк (гість), Е. Возьний, В. Сопівник, В. Девачук, Гр. Борщук, В. Топольницький.

ТРЕТІЙ РЯД:

Ст. Макітра, Н. Сивак, М. Лебидинський, М. Федорів, П. Пазерню.
(Кількох нема на світлині).

ПЕРШІ БОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ З БОЛЬШЕВИКАМИ

По переході Збруча 16-го і 17-го липня 1919-го року Галицька Армія опинилася на Правобережжі, в районі Камянця на Поділі, над Дністром і Смотричем.

По тяжких переживаннях і трудах у Галичині Галицька Армія мусіла якийсь час відпочати і переорганізуватися. Це і сталося з І. і ІІІ-им Корпусом Г. Армії. ІІ-ий Корпус мусів без ніякого відпочинку ввійти відразу у бій з червоними.

В цьому моменті відбувся в Галицькій Армії деякий душевний перелім. В Армії по відвороті з Галичини залишився найкращий боєвий елемент. Треба йому було погодитися на втрату тіснішої батьківщини і треба було ділом підпомогти боєві зусилля наддніпрянських братів. Ці зусилля ішли проти червоних.

Зворот відбувся в Галицькій Армії без найменшого інциденту. Армія пішла з піснею в устах у бій з большевиками.

Вперед ішли бої в проскурівському районі, опісля за Бар і Жмеринку. Тут виступили вже перший раз і частини Галицької Армії. Та її більшість виступила аж з виступом І-го і ІІІ-го Корпусу в районі Калинівки, Козятина, Хвастова і Василькова.

Бої на большевицькому фронті ріжнилися в досить великій мірі від боїв на західніх фронтах. Галицька Армія привикла була, зовсім природно, до правильного способу воювання на взір воювання б. австрійської армії. Та тут, на широких полях Наддніпрянщини старий спосіб воювання не мав великого примінення. Червоні воювали більше партизанткою. Нападали ненадійно, гуртом; підсувалися броне-поїздами, залізничими шляхами, або наїздили своєю червоною кінною — нераз і на запілля Армії.

Але похід Галицької Армії, тепер уже обєднаної з Дієвою Армією, під одним командуванням для одної спільної мети, для здобуття Києва, ішов назагал втертими методами вперед. Зате в большевиків зараз від першої хвилини наступу Галицької Армії — настав переполох і душевне заломання. Большевики відчули від першої хвилини, що будуть переможені. І хоч гнали їх до боїв великими інтернаціональними громадами, відді-

лами, в яких були представники ріжних— головно східних,-народів, що говорили ріжними мовами, нічого їм не помогло; по першому зударі вони розбігалися й втікали, залишаючи позиції переможній Галицькій Армії.

Так пр. у бою під Калинівкою, в якому перший раз вдарилася II-га Коломийська Бригада з червоною армією, по невдачній большевицькій атаці броне-поїздом мусів ворог уступати негайно під стрільнами галицьких гармат та під натиском галицької піхоти.

Більший спротив стрінула Галицька Армія в Козятині і в Хвастові, на залізничій лінії до Киева. Тут треба було звести більші правильні бої за здобуття міст і залізничих двірців.

Ще більший спротив ставили большевики під Васильковом, де навіть змогли своєю переважаючою скількістю відперти на якийсь час Галицьку Армію з новоздобутих нею позицій. Під Васильковом тривали гострі бої з большевиками аж три дні. Вони покінчилися вкінці таки перемогою Галицької Армії, яка відтам пішла вже вільно під Київ.

Ще одна характеристична річ підчас цих перших боїв Галицької Армії з червоними: полону в большевиків не було! Про полон ніхто з Галицької Армії і не думав, а що знав, що його нема, а попасти в руки ворогові, значить згинути, отже вояк Галицької Армії боровся мужньо, до загину!

Вкінці— реакція населення Східньої України на бої Галицької Армії з большевиками! Це населення вітало всюди Галицьку Армію, дякувало їй за визволення з під большевицького ярма! Таке ставлення українських мас до Галицької Армії тільки ще більше додавало їй духа, сили і відваги.

Хвилини перших боїв Галицької Армії з большевиками, належать до найкращих, до найвеличавіших і геройських подвигів нашого недавнього-минулого.

Але в большевицьких виданнях в Канаді читаємо таке: „Вже весною 1919 р. українські червоні полки, а саме славні таращанці й богунці стояли над Збручем. Спинити їх петрушевичівське військо аж ніяк не малоб сили. Одначе вище командування червоної армії віддало наказ командірові Таращанської дівізії батькові Бженкові, щоб він спинив свої полки над Збручем й не посувався далі, бо ніколи більшовики не мали на думці навязувати Радянську владу тим краям, де трудящі ще самі не зрозуміли необхідности Радянського устрою."

Скільки в цім правди— знаємо, що за пару місяців „петрушевичівське" військо не то, що не спинило червоних, але забрали Київ. Та певно, що булаб інша історія з большевиками, колиб не був появився другий ворог— Денікин, що вдарив на У.Г.А. з противного боку. Такі большевицькі нахвалки читаємо й про теперішне захоплення червоними Зах. України. Але українського народу не змінити Москві. Час принесе своє. Ми в це віримо.

С. Арсенич

РІЗДВО ГЕТЬМАНА-СКИТАЛЬЦЯ У КРАКОВІ.

Картка з історії мазепинської еміграції.

Їх було лише горстка незломних лицарів, сподвижників бездольного гетьмана Мазепи, що вірність його великій справі поставили над все. Та перед тодішнім культурним світом вони заступили власне велику справу, святе право народу, що може бути зведене зі світу тільки разом з останнім сином цього народу. Тим то царська влада зі запеклою ненавистю стежила за кожним кроком Орлика та інших мазепинців у тодішній Европі.

Найгірших засобів не цуралася влада, щоб нівечити заходи цих представників України перед світом та й їх самих фізично нищити. Інтриги, підкупства й насилля, навіть нарушення міжнароднього права, все було добре для цієї мети. Полковника Андрія Войнаровського схопив царський агент дня 12. жовтня 1716 р. в Гамбургу, не зважаючи на протести всіх держав Европи; чотири роки пізніше царські агенти схопили у Варшаві полковника Григора Герцика, Орликового шваґра, а на дорозі коло Бучача схопили генерального писаря Федора Нахимовського. Тільки Нахимовському пощастило вирватися з рук агентів. Нічого нового не придумало нинішне Г.П.У.

Не зважаючи на всі затії й замахи ворога та важкі матеріяльні труднощі, Гетьман Орлик і його нечисленні приятелі й співробітники жваво вели свою акцію в усіх країнах Европи. На початку 1721 року гетьман по трудній подорожі з Туреччини до Швеції спинився у Бреславі. Тут ждала його родина: дружина, сини Яків і маленький ще Михайло й чотири донечки: Настуся, Бася, Марійка і Марта. Найстарший син, Григор, приїхав з ним. У Бреславі перебувала й родина покійного полковника Войнаровського, жінка, дочка Ульрійка й син Станислав. Тут також жили свояки гетьмана, барони Орлики. Здається, що гетьман задумав відпочати тут по трудах подорожі.

Та склалося інакше.

„Вечером (8. грудня, 1721 р.) післав мені пан барон Орлик запрошення до себе"—пише гетьман у свойому „Діяріюші"; „як тільки я приїхав, узяв мене до свого кабінету, де лежав хорий, на приватну й секретну конференцію, де, казавши замкнути двері, заявив мені, що Павло Ягужинський, царський посол у Відні, писав до графа Нойдпердта, начальника царської камери, щоб цей мене арештував".

По розмові з бароном-свояком гетьман спішно виїзджає до Кракова. Живе там цілий рік, часто перебуває в товаристві монахів та священників.

Надійшли Різдвяні Свята 1722 р. Свята на чужині, далеко від своїх, навіть від рідні й свояків, серед чотирьох стін убогої кімнати. Цілими днями пересиджував гетьман над книжками й часописами та листами від дипльоматів ріжних країн. При тому й сам вів дуже широку кореспонденцію та пильно нотував дати й події у свойому Діярію.

Свят-Вечір випав якраз у середу. Цілий день працював гетьман у своїй кімнатці Написав також листа до гетьманші й поніс передати його через людей, що їхали до Бреслява. Та спізнився, бо, як читаємо в Діярію, ці люди відїхали, з огляду на свята, скорше.

На Різдво рано гетьман святочно одягнувся й пішов до катедрального костела на Службу Божу, висповідався й запричащався. Тільки й усього знаходимо в Діярію про ці Свята гетьмана-скитальця. Ніколи було святкувати, бо, як читаємо під найблищими датами Діярія, кілька днів пізніше виїхав генеральний писар Нахімовський з таємними грамотами від гетьмана до Війська Запорозького. Отже й свята провів гетьман серед праці.

По святах приїхала до Кракова рідня гетьмана — не вся, бо гетьманич Яків, змалку хоровитий, помер у Бресляві. Скоро після приїзду рідні, гетьман примістив дружину й дочок по манастирям, а сам з гетьманичем Михайлом подався до Туреччини. Переїздив через Східню Галичину; про цю подорож читаємо в Діярію: ночували у шляхтича Н. біля Щириця; у Снятині зміняли гроші на турецькі; через Черемош переправилися коло села Вашковець, а переводив їх селянин з Попельник.

ДИНАМІТ АРХЕОЛЬОГІЇ.

Володимир Б. Антонович, основоположник блискучої київської історичної школи (В. Липинський, М. Грушевський, В. Щербаківський) на своїх лекціях охоче давав антропольоґічну характеристику окремих народів і між іншим москвинів.

—Москаль— говорив професор, має довгий тулуб і короткі ніжки і, коли він сидить, видається вам високий. Коли ж встає і йде до вас, то вам, здається, що він підкрадається, щоб кинутись на вас...

І професор, і студент добре знали цю постать чужинця, майже символічну, що підкрадається до кожного вислову української душі, щоб його затерти, здеправувати, знівечити принаймні.

Цей самий професор свій вступ до історії українських земель викладав (в 70-80-их рр. мин. стол.) на університеті цілий рік. Лише для форми, для ока москвина, це перший в Україні (а може в тих часах і взагалі в Европі) систематичний виклад протоісторії (преісторії) рідного краю, опертої головно на археольоґічних даних. Викладав В. Антонович потаємно тому, що в царській Росії невільно було викладати ані археольоґії, ані протоісторії.

Чому так? Чи це походило

з бажання і в університетах наслідувати традиції російської армії підчас завойовань, а пізніш і російської адміністрації?

Пригадаймо собі. Фальшовано історичні документи. Фальшовано навіть свої власні, не тільки чужі. Ось напр. 23-го квітня 1734 р. Російська Академія Наук у Петербурзі вперше надумалася видати історичні літописи, ідучи за прикладом Києва і взагалі Заходу. На те надійшла резолюція сенату й Синоду, що коштів на те не видано, „понеже... там неістнуючі правди, що від них можуть піти покуси серед людей". Лише 112 літ пізніше, в 1846 році, ці літописи „з поправками" змогли зявитися в друку. Знаємо зрештою численні літописи, свідомо сфальшовані, щоб довести право Москви до підбитих теренів, як „Літопис Строгонових", „Сказання про Сибірську землю", „Повість про град Вятку,, і т. п.

Не тільки евристика історії, але й герменевтика (аналіза) історичних джерел була так укладана, що треба б вважати її за звичайне фальшування Осине гніздо російських істориків принесло багато шкоди. Вони затроїли душу не одного українця, почавши від Куліша і Костомарова. І то все на те, щоб „не пішли від них покуси серед людей".

Але крім небезпек від документів і сумлінної історичної аналізи й синтези існували для Петербурга й інші, ще наглядніші небезпеки. Не можна було фальшувати матеріяльних памяток історії. Треба було нищити, але як?

Остаточно можна було нищити напр. портрети і монети українських монархів, але як поступати з цілими будівлями, містами, особливо, коли вони були не з дерева?

Тут на допомогу російській науці стає московська традиція їх воєн. Уже від початку історії Москви величезні міста, столиці цвітучих держав, як Новгород Великий, Перим, Вятка, були стерті ордами москвинів, а їхне населення вимордоване.

Зрештою, не оглядаймося на дуже давні часи. Ось як описує подорожній очевидець, Е. Д. Клерк, професор з Кембриджу, здобуття російською армією (Мініхом, Долгоруковими і т. п.) одної з найбагатших перлин античної цивілізації Тавриди (Криму) в 18-ім столітті.

Ось росіяни приходять до Херсонесу, повного тисячлітніх геленських і римських будівель статуй і храмів, не торкнутих досі ані татарами, ані навіть гунами.

„Руїни Херсонесу ще були тривалі і скрізь були ще навіть двері, як лише прийшли росіяни, все було відразу здемольоване. Ці варвари зайнялися своїм улюбленим заняттям — плюндруванням. Перекидали, розбивали, закопували і нищили все, чого лише досягнули, і що послужило б до висвітлення старовинної історії цієї країни". (СЛАВЯНЕ т. II).

ЧЕРВОНА АРМІЯ

Большевицький шлях до влади — це в першу чергу розклад старої царської армії, яка вже 1917 р. була наскрізь здеморалізована, в однаковій мірі, коли йде про старшинський склад, чи рядовиків. Ще найздоровіший з військової точки погляду, був підстаршинський склад б. царської армії, але й він не міг спинити тієї агітаційної лявіни, що її большевики пустили в рух на спілку з усякого роду соціялістичними партіями та групами. Большевицька агітація впала на незвичайно пригожий грунт Наскрізь спорохнявілі підстави тієї організації, якою була між іншим армія — мусіли розпастися. Большевицька акція в цьому випадку була в повній згоді зі законами, так би мовити, суспільної гігієни: усунути ходячого трупа і скоро його закопати.

В ході революції, що пройшла хуртовиною через усе життя б. царської Росії й поторошила та зліквідувала „старий, дряхлий режім"— виринула перед большевиками, як організаторами нового життя і порядку в Московщині — конечність розвязати м. ін. питання організації вбройної сили.

Перші кадри большевицької армії складалися головним чином з типово-наємничого війська: латвійців, китайців, а навіть вояків б. австро-угорсь-

кої армії, передусім мадярів та фльоти дістали большевики у приданому найздоровіші її клітини, а саме матросів, і армейських підстаршин ріжного роду, зброї. Мимоходом кажучи, підстаршини б. царської армії, зокрема був „георгієвські кавалери" творили основні кадри всіх окремих збройних організацій, що повстали на звалищах царської армії.

Дбайливість за те, щоби ця вліплена з ріжного роду вояків армія та фльота трималися сяк-так разом — була ділом відповідно вишколених партійців, робітників і жидівських півінтелігентів та інтелігентів, що теж влилися в армію у самих початках революції.

Перша большевицька армія була побудована на зразках відділів міліції.

Була це одначе дуже мала боєва сила, щоби при її помочі большевики могли добути владу в цілій московській імперії, не кажучи вже про остаточну ціль большевизму, якою є опанування світу. І тому, коли минув медовий місяць большевицької революції, коли показалось, що замало опиратись на ентузіязмі армії, побудованій на зразок міліції з вибраними старшинами, большевицькі проводирі зачали вводити „нову" систему організації своєї збройної сили. Речником того „нового курсу" в партії були Ленін та Троцький, а в армії Фрунзе, Тугачевський та Бубнов. І так, починаючи з початком 1918 р., большевики почали вводити в армію головні засади воєнної служби. А саме наказано безоглядний послух командирам, поволі ліквідовано право мужви вибирати собі командирів, керуючись своїми симпатіями. Відтак уведено обов язкову військову службу 1922. р. Річ ясна, що ці реформи мужва червоної армії стрічала нерадо. І тому з ними не могли большевики спішитись. Щойно, коли большевики замирились зі своїми сусідами, коли внутрі СССР зацитькано громадян т. зв. НЕП-ом, прийшла черга остаточно розправитись із залишками „здобутків" з перших днів большевицької революції.

Реформи, введені наступником Троцького на пості наркома військових справ М. Фрунзе 1924 р., лягли вугольним каменем під будову сьогоднішньої большевицької армії. Слід тут згадати про велику ролю Тугачевського, який від 1920 р. розвивав надзвичайно активну діяльність, щоби остаточно відкинути досьогочасні міліціонерські практики в організації червоної армії і заступити їх системою постійної армії.

Тугачевський міркував так. Будучої війни не можна буде відділити від большевицької революції. Він ставив питання відносно того, яким шляхом большевицька революція осягне свою ціль, то значить, обійме цілий світ, так: „шляхом збройного повстання внутрі кожної держави, чи шляхом збройного конфлікту СССР з державами „буржуазії", чи може одночасно двома шляхами нараз. І він відповідав, яким би шляхом ця справа не мала бути здійснювана, всеодно треба створити сильну червону армію й то таку, що була б у спромозі сама розпочати наступ. Як міркувала тодішня большевицька верхівка, може нам посвідчити цитат з книжки Гусєва „Громадянська війна й червона армія", що видана 1925 р., себто вже після реформи червоної армії з 1924 р. „Якуж бо армію будуємо й для яких завдань? Ми приготовляємо армію пролетарської кляси, робітничо-селянську армію, не лише в цілях оборони перед буржуазно-поміщицькою контрреволюцією, але також революційної війни проти імперіялістичних держав". І Москва свою нову армію стала розбудовувати як армію світової революції, що має на меті не тільки боронити „фортецю світової революції", як називають большевики СССР, але й вразі потреби зробити випад поза мури тієї „фортеці". Як досі, коли йде про технічне вирядження тієї армії та організаційну справжність, можуть похвалитись поважними успіхами. Все це одначе не вистарчає, щоб ствердити, що червона армія визначається високою боєвою вартістю. Щоб могти поставити таке твердження, треба передтим пізнати, що думає совітський громадянин про своїх „вождів", цілий режім і чого він хоче. Це одначе не лежить в обсягу нашої теми.

Вернімо до реформи червоної армії з 1924 р.

З чисто обективних причин не легко було створити таку армію, як цього бажали собі большевики. В той час щорічна бранка доставляла 800-900 тисяч здібних до військової служби мужчин. Одначе совітська влада не була в силі удержати такої маси людей з оглядів фінансових, а також і тому, що в СССР ще не був розроблений достаточно апарат внутрішньої безпеки. Передусім т. зв. совітські союзні республики, тішились досить широкою автономією, коли рівняти з нинішними часами. На УССР виступають такі поста-

ті, як Щумський, Хвильовий, Волобуєв. Ці визначні партійці у творенні сильної сталої червоної армії вбачали замах на права саме свого народу. Отже ж і реформа в 1924 р., узгляднюючи здогадні труднощі, розбудовує червону армію системою „Кадрово-територіяльною". І так в СССР повстала „Кадрова армія" — себто сталe військо та „Територіяльна армія", — залишки міліційної системи.

„Територіяльна армія", що носила ціхи національного війська поодиноких союзних республик, ділилась на два роди т. зв. „Кадровий склад" і „Змінний склад". Перший рід — це хребет територіяльної армії, другий підлягав безупинній пливкости. Головна засада територіяльної армії в тому, щоб усіх мужчин поборового віку, що не можуть служити в сталій армії, однаково добре вишколити під оглядом: військовим. Територіяльна армія, як це виходить з самої назви, поповнюється мужвою з місцевостей, в яких розміщені кадри тієї армії. Час вишколу тривае 5 літ по 8—11 місяців у рік. У частинах „змінного складу" територіяльної армії вишкіл триває всього 1—3 місяці. Крім того існують ще інші установи, що підготовляють населення до військової служби, як „передпоборовий вишкіл" та „Осоавіяхім". Накінець слід згадати, що внаслідок згаданої реформи, введено до червоної армії строгу дисципліну. Чисельно піднесено армію (це є сталe військо й постійні кадри територіяльної армії) до 562,000 людей на мирний час.

Час військової служби визначено для піхоти, артилерії й кінноти два роки, для спеціялістів воздушної фльоти та служби в охороні — три роки, у военній фльоті та морських відділах ОГПУ — чотири роки. Від 13. 1939 військову службу у фльоті продовжено на 5 років, а у портах на 4 роки.

Вміру того, як міцнішала політична позиція Москви супроти „союзних республик", а передусім Української ССР, в міру того, як став розвиватись промисл, особливо военний, число армії почало зростати. Передусім коштом територіяльної армії, якої значіння постійно меншає. В 1935 р. совітська „кадрова армія" числила вже 940,000 душ, не вчисляючи сюди „змінного складу" територіяльної армії й тих усіх у поборовому віці, що переходили військовий вишкіл поза армійськими кадрами. Але на тому не кінець. Крім явного війська, існує в СССР ще „замаскованe" військо, як слід при

тому узброєне. Тут треба зачислити армію НКДВ (ГПУ), що в 1935 р. числила 150,000 вояків, а тепер найменше два рази так, далше кількадесятьтисячна озброєна охорона шляхів сполучення, 150—200 тис. армія військової охорони індустрії, близько 100 тисяч погранічної сторожі, близько 150 тисяч місцевих стрілецьких відділів, та відділів конвойних. Є це друга армія, що за виїмком погранічної сторожі, вразі війни, є призначена боротись з „внутрішнім ворогом".

Але так у склад армії, готованої до боротьби з зовнішнім ворогом, як і в склад армії, що її завданням є берегти кордони і вести війну на зовні, входять тільки совітські громадяни. А це значить, що не чужі мужві ні одної ні другої армії настрої, якими живе населення СССР. А настрої є того роду, що тепер червона Мсква мимо всього не може вдатися в якусь велику війну.

Зореслав

1918

Вони йшли...

В очах жевріли іскри нестримного завзяття.

У грудях, у жилах, у тілі кипіла кров, гаряча мов огонь, невинна мов сльоза дитини....

У серці бухали вогні, палала любов.

У руках іскрилася міць могутня, нестримна, незломна, неподатна.

Вони йшли...

У баграх західнього сонця купалися палаючі обличча, миготіли блескучі багнети, тремтючо гомоніли сурми...

Морем лялася могутня пісня, каскадами летіла в багряві простори й в останнє працала сонце.

Ішли до бою!...

За Рідний Край!...

За Україну!... За рідні Карпати!...

Ішли...

— — — — — —

Роздався гук...

Розлився шум і тріск і — крик...

Зазвеніли шаблі, заторохкотіли скорострільні, заревли — заговорили гармати...

Застогнала поорана земля, заревли зранені груди темних, дрімучих Карпат.

А буйні голови стелилися по зеленій, скревавленій траві по рідних полях...

Струмоньками спливала свіжа, гаряча кров по грудях Матери - землі й невимовним криком болю кликала до неба...

Вмовкали стони...

Погасли вогні, німіло кроваве поле...

Тихо засипляла сплакана земля...

А мовчазна й сумна ніч проходила полем, нагиналась до землі й ніжно цілувала бліді, покервавлені чола героїв-борців...

МОЛИТВА

У тихий вечір,
Коли мовчить земля...,
Коли в солодкому сні дрімають потомлені люде й сняться свій перший сон...

Коли тиха, сонлива вода в потоці таємно хлюпотить і сріблом лллється в блідому сяєві місяця, а дрібні квіточки миються свіжою росою й дишуть ніжними ароматами..

Коли ніч засяде на місячному троні, блакитні безвісти віддалів заговорять таємним словом вічности...

Коли промовить зоряна безодня й розіллється вечірня гармонія дальних світів...

Тоді то душа моя в мовчазній покорі гнеться перед величчю зоряного неба, перед таємничістю далеко в синяви..

Розкривається її глибінь глибока.

Виростають серафимські крила й вона з піснею злітає за пороги райворіт, у таємне позасвіття...

Паде в безтілесні обійми нерозгаданої Тайни, незачатого Початку, нескінченого Кінця...

Молиться на лоні відвічного Єства, незбагненого Щастя, нечуваної Краси...

І слухає величний псалом Херувимів,

І шепоче за ними:—
—Молитву вічности...

о. П. Табінський

ЯК ВАЛИЛАСЯ РОСІЯ?

(Спомини про початки російської революції)

I.

Про російську революцію написано вже дуже багато, та смію признатися, що — на мою думку — властивих причин її ще не виявлено. Звичайно її вважають за справу „общества, общественности, народніх мас"; але чинник, що цими словами зазначується, зовсім інакше поводився в 1914-1915 рр., навіть у 1916 р., ніж у 1917 р. Пригадую такий характерний факт з початків революції. Вечером 4. березня, сиджу я зі знайомими в архимандрита Неофіта Осипова— члена „Учебнаго Комітета при Свят. Сіноде", обговорюючи події дня. Нараз господар одержує телеграму-експреса та кого змісту: „тутейші революціонери оповідають провокаційні бріхні про зречення й арешт царя, будьте ласкаві вияснити справу. Архиепископ Антоній. Харків". Прочитавши телеграму, о. Неофіт зі здивування. розвів руками: „Боже! Там ще нічого не знають, підозрівають брехню і провокацію!" Коли „там"— у Харкові визначнім і університетськім місті,— архиепископ Антоній Храповицький, один в чільних „общественних" діячів Росії, заскочений був несподіванкою революції: що вже говорити про робітництво, міщанство й урядництво?! Отже, коли кажуть, що „общественность" зробила революцію, то згідно з дійсністю треба під цим словом розуміти передусім Петроград — певний гурток. Останній зробив революцію, а „общественность" була знаряддям, що ним він порушував і діяв згідно з своїми плянами, як майстер машиною.

Що ж це був за гурток, які були його цілі та способи ділання?

II.

Російська революція стоїть у тісному звязку з світовою війною. Перші успіхи останньої викликали загальне патріотичне піднесення російського суспільства, зокрема в Петрограді. Не тішилися війною лише два табори: крайна правиця і крайна лівиця. Обидві вони стояли за замирення з Німеччиною, навіть у часі російських успіхів: перша— в інтересах самодержавного устрою, друга — соціялістичного

інтернаціоналізму. Поразки, що спали на Росію, дошкулили їй і морально і матеріяльно; вони сильно понизили її патріотичне піднесення. В інтеліґенції, в пресі, в Державній Думі, почалася критика тих чи інших осіб, шукання спричинників невдач; обвинувачення в нездібності, спекуляції, продажности й зраді... У другім році війни легко було вже спостерігти втому війною і бажання її кінця. Ціни поступово, хоч і звільна росли; деякі товари зникли з ринку; робітники петроґрадських фабрик жили в страсі бути покликаними до війська, а салдати петроґрадського ґарнізону — бути висланими на фронт і розстатися з приємностями, що їх давало столичне життя. Державна Дума, зібравшись на сесію, мала багато матеріялу для критики урядової діяльности і дуже енергійно використовувала його. Переважаюча більшість її членів у серпні 1915 р. обєдналася в так зв. „прогресивний блок", і почала домагатися „уряду, що користався б довірям країни." Цар не піддавався вимогам, а тому уряд і Дума жили в перманентній опозиції. Тертя і боротьба між ними провадилися явно для широкої публики. Симпатики останньої очевидно були по боці Думи, як виразника її настрою й почувань.

Боротьба уряду з Думою сильно шкодила цареві, навіть в очах прихильників царату, чим користалися демократично настроєні чинники в інтересах своєї пропаганди. На тему цара, його родини, ближчого оточення й спів - робітників, ходило серед публики багато різних дотепів, віршів, анекдотів. Матеріял для них дуже часто давав „старець Ґришка Распутін, якого вважали за „оракул" містичного настроєної цариці, а через неї головним дорадником царя та спричинником змін на вищих державних і церковних становищах. От, напр., яка поема, приписувана писательці Гіпіус, ходила серед ширшої публики Петроґраду, під наголовком „Ніка" (так цариця називала свого мужа):

„Буря мглою небо слюніт,
Завіхря влажний снег.
То как Блок она занюніт,
То завоєт как ес-дек.
В уєдіньонном кабінєтє
Ропщет Ніка: бєдний я!
Нет на свєтє горємичней
Моєво житья!—
Чуть прасньошся спозаранку
Так на фронт вєлят скакать,
А вєрньошся — так Родзянку
Нє угодна ль пріпімать...
Дома Сашхен—всьо дебьолей,
Злітся — чорт ейо бєрі!

Все святиє надоєлі —
І Мардарій, і Ґрігрі...

Для зрозуміння поеми слід пояснити, що Родзянко — це предсідник державної Думи, Сашхен — цариця Олександра, Мардарій — монах з Сербії, Ґрігрі — Ґришка Распутін. Поема далі оповідала як „старець" Ґришка напучує Миколу: радить йому обняти верховну команду над армію і, щоб задемонструвати „єдінєніє" царя з народом „катнуть" на відкриття Думи; цар вагається, а Распутін намовляє його:

„Катай, катай! Не бойся, дурачок!"

III.

Без сумніву, цар Микола II. не був політиком, ані не мав біля себе мудрих дорадників. Своїми розпорядженнями він лише ускладнював своє становище та собі шкодив. Особливо шкіддивим для нього кроком було обняття ним у серпні 1915 р. головного командування армією, а рівночасно з тим перехід до тактики оборонної війни. Що цей крок викликало? Казали, що до нього намовив Миколу Распутін, що ділав ніби як агент Німеччини. Безперечно Распутін був гарячим прихильником негайного замирення з німцями, і при кожній нагоді намовляв царя: — „А с нємцем, Ніколка, мірісь! Не вєр хранцузу й анґлічанке": зедь надут тєбя, обязательно надуют!" Одначе, і без Ґришкиних напучувань цар переконувався, що Росія відіграє в війні погану ролю і воює в інтересах капіталу, своїх союзників: витрачує людей, матеріяли й ґроші; тратить величезні території, а її союзники провадять позиційну війну, продають їй військовий матеріял за „солоні" ґроші, дають позички за грубі відсотки та за нові зобовязання. Микола думав більше, ніж змінити тактику війни: принаймі ходили поголоски про таємничі розмови за кордоном агентів його уряду з агентами німецькими на тему замирення.

Ввійшли в контакт з керманичами прогресивного блоку, і на спільних нарадах з ними, виробили плян двірської революції: Микола повинен зректися влади на користь свого сина Олекси — дванадцятилітнього хлопчика, до повноліття цього регентом має бути брат Миколи Михайло, який призначить уряд не тільки вигідний для Думи, а і відповідальний перед нею; цебто, запровадить у Росії конституційну монархію.

Упляновано було переворот цей перевести спільним діланням двох конспіративних гуртків: одного — з в и щ и х старшин і генералів, а другого — з членів думського бльоку та визначніших земських діячів. Підготова до перевороту проводилася дуже обережно в касарнях петроградського гарнізону і на фабриках серед робітників. У день відкриття сесії державної Думи, робітники мали врочистим походом прибути до Таврицького двірця, де працювала Дума, і там зголосити вимоги в сенсі упляновано перевороту; військо — з свого боку — мало виступ робітників піддержати, оборонивши їх від поліції, а царя ізолювавши. Спочатку виступ передбачувався 14. лютня 1917. р., бо тоді очікували відкриття думської сесії, але прийшлось відложити його на два тижні, бо відкриття Думи призначене було на 27. лютня.

По мірі наближення цього речинця атмосфера в Петрограді з кожним днем згущувалася, особливо — в осередках робітничих. Підготова робітників і війська до перевороту значно полегчувалася тим, що в ній взяли участь також чинники незалежні від прогресивного бльоку, а саме: большевики, яких серед робітників не бракувало й які творили найбільш активний і найбільш вишколений чинник агітації. Різноманітні поголоски й припущення; погрози й розпорядки уряду творили нервовий настрій, і широка публика не знала, що власне діється; все це разом узяте, творило плодючий ґрунт дл якрайної-революційної агітації.

IV.

23-го лютого зявляються на вулицях Петрограду й у фабриках перші мітінги для обговорення біжучих подій; 24-го поліція, поховавшись з кулеметами на стріхах будинків у головних осередочних місцях столиці, пробує стрілами розганяти всякі скуплення людей; зявляються перші жертви з боку зовсім припадкової публики. Це особливо причинилося до обурення населення і викликало його лють проти підступного уряду та поліції. 25-го по вулицях розїзджають сильні козацькі патрулі; робітники припинюють працю і виходять на вулиці. Козаки, проїзджаючи біля публики, кидають записки: „Стрелять не будем!", на що публика відповідає козакам овоціями. Такі ж сцени повторюються і слідуючого дня, 26-го, в неділю. Церкви, собори, зокрема Олександро-Невська лавра, цілком порожні, бо вся публика на вулицях.

арештуючи царських міністрів, звозять їх до Таврицького двірця, звідки ті пізніше мандрують до Петропавлівської вязниці... Члени Думи, що не ввійшли до Тимчасового Комітету, розїздять по касарнях інформуючи військо про факт перевороту, і військові частини з своїми знаменами й музикою в боєвому порядку приходять одна за одною до Думи, щоб посвідчити свою вірність переворотові. Їх тут зустрічає й витає патетичними промовами Родзянко, як предсідник Думи...

Революція поступила у Петрограді з цілковитим успіхом, при загальнім захопленні цілого населення, вже без опору збоку старого уряду.

Чому ж вона не принесла Росії того, що визначили її організатори?

Про це скажемо при слідуючій нагоді.

27-го лютня члени Думи збираються в Таврицькім двірці на сесію та довідуються, що царським наказом її відложено на неозначений час. Робітники кольонами машерують до Таврицького двірця, щоб там зложити свої петиції; без порядку приходять також і салдати різних полків. По головних улицях тягаровими автами розїзджають салдати, розкидують серед публики револьвєри й карабіни; юрба робітників підходить до арсеналу, без опору займає його та вабирає зброю; інші нападають на вязниці та звільнюють усіх вязнів; підпалюють також окружний суд і „охоронку"; нападають на горілчані монополеві склепи і розграблюють їх.

У Таврицькому двірці члени Думи ухвалюють не розїзджатися з Петрограду й виділюють зпоміж себе Тимчасовий Комітет — з тим, щоб він відновив порядок у столиці, навязав контакт з вищими державними установами та зайнявся ліквідацією старого уряду. З розпорядження Комітету вояки розїзджають тягаровими автами по столиці та,

BIBLIOTHECA P. P. BASILIANORUM
MUNDARE, ALTA.

Канадійсько - Українська Фільмова Спілка

LAVRA FILM STUDIO

Одинока звукова фільма: „Українська Вефлеємська Зоря", випродукована в Канаді українськими силами для Українців. Того рода найкраща і найгарніша. Почуєте гарний спів, прекрасну музику; побачите чудо ві краєвиди.

ФІЛЬМА УКРАЇНСЬКА ВЕФЛЕЄМСЬКА ЗОРЯ

— ВЖЕ ГОТОВА! —

Невдовзі вже буде висвітлюватися у Вінніпегу і других місцевостях фільму: „Укр. Вифлеємська Зоря, що вироблена у Вінніпегу, силами українців під управою п. Д. Пилюка. Вінніпег може цим гордитися, що це перша фільма випродукована в цім місті і то українцями. Композицію, взагалі до цеї фільми випрацював Проф. Евген Турула. Фільма релігійно - народнього характеру і ділиться на такі картини: Гарний хор в однакових костюмах з доброю оркестрою „Душі в Аді". Дальше йде пристальна палата великого царя Ірода з прислугою, танцюючими жінками, що з горда приказує вирізати всіх дітей у цілій своїй державі на звістку новонародженого Месії. Гордий цар нахвалюється своєю величністю, непоборимістю, не звертає уваги на роспуку ридаючих матерей за вбитими дітьми — паде від коси смерти, яка в кінці стинає йому голову. Потім йде картина з нашої гуцульської верховини з забавами, колядками і т. д. І Вертеп, де представляється новонародженого Месію-Ісуса Христа. Дуже гарні картини, краєвиди даних місцевостей.

Висвітлення фільми бере часу поверх години. Фільмова спілка має на думці виробляти дальше фільми з життя українського народу. Не якраз з ціллю заробітку, але піднести фільмову культуру серед Українців і других народів, що є найкращою пропаґандою серед других про наш нарід.

Бажаємо спільці найкращого успіху.

MUSIC STUDIO

Prof. E. TURULA 419 BOYD AVE.
Winnipeg, Man., Canada

ЗВІСНИЙ ДІРІГЕНТ, КОМПОЗИТОР І МУЗИЧНИЙ ПЕДАГОГ, **ПРОФ. ЕВГЕН ТУРУЛА** УЧИТЬ ГРИ НА:— ПЯНІ, МАНДОЛІНІ, ГІТАРІ— ІСПАНСЬКІЙ ТА ГАВАЙСЬКІЙ, НА СКРИПЦІ, ВІОЛЬОНЧЕЛІ, КОНТРАБАСІ, ТЕОРІЇ МУЗИКИ, ДІРІГЕНТУРИ І СОЛЬОВОГО СПІВУ. КОЖНОГО РОКУ, БАГАТО УЧНІВ ЦЬОЇ ШКОЛИ, ЗДАЮТЬ, З ВЕЛИКИМ УСПІХОМ, СВОЇ ІСПИТА ДО МУЗИЧНОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ! ЦЯ ШКОЛА ПІДГОТОВИЛА НЕ МАЛЕ ЧИСЛО МОЛОДЦІВ, КОТРІ НИНІ Є УЖЕ САМОСТІЙНИМИ, ДІРІГЕНТАМИ ТА ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИКИ. НАЙНОВІШОЮ КОМПОЗИЦІЄЮ ПРОФ. Е. ТУРУЛИ Є:

„УКРАЇНСЬКО ВЕФЛЕЄМСЬКА ЗОРЯ", КОТРОЇ ТО
ПЄСИ ФІЛЬМОВАННЯ, ЯКРАЗ НЕДАВНО,
У ВІННІПЕГУ, ПОКІНЧЕНО.

ОПТИМІСТ

Коли шаліє буря навкруги нього, він згадує минулі соняшні дні; він знає, що по бурі напевно стане тиша. Коли він йде темною дорогою й спотикнеться на камінь, то запамятає собі те місце, щоб в будуччині не повторилося те саме.

Коли інші нарікають на те, що на трояндах ростуть колючки, він тішиться, що попри колючки ростуть чудові квітки. Серед руїн він знаходить матеріял, яким думає почати відбудову.

Він усе потрапить знайти ясний промінь в нещастю, зірочку, яка світить між хмарами.

Якщо його зібують з ніг, він відразу змагається стати наново, випростовується й готовиться до нового життя. Замість занехати свої заміри, він плянує, як далі працювати, коли нещастя промине. Він вірить в себе, в свої сили й тим поборює всі перепони.

Загал завидує таким людям, або відноситься з призирством — бо їх уважають або за мудріших від усіх, або дурників, які є не сповна розуму. Одначе такий чоловік не є ані перше, ані друге — він є тільки піоніром, який будує дорогу, що нею інші підуть за ним. Він має розвинену уяву і нею плянує образи вищі і дальші, як може сам досягнути, але за те він знає, що його плянами покористається потомство й осягне намічене.

Він ніколи не підупадає на дусі, хоч би зробив тільки половину своєї дороги; він ясно собі усвідомлює, що й цю половину він протоптав для потомків, а це улегшить їм осягнути те, що він почав.

Все, чим є нині світ, чим є люди, чим є ти,— зробив твій попередник — оптиміст.

Генерал, який має віру в себе, який не припускає й думки про поразку, виграє цією певністю більше, як гарматами. Без цієї віри не поможуть йому ні гармати, ні літаки, бо помимо волі, всі відчують хитання й сумніви провідника.

Боягуз не в силі побідити нікого, бо він сам себе не може побороти. Хто є зневіроюпесимістом, той є ворогом самому собі й зрадником справи, до якої береться. Що є тверде, то не гнеться й не підда-

ється; таким є оптиміст.

Нема нещастя, невдачі для народу, який вірить у свої сили, а сумніви й зневіри жене геть.

Тож більше віри, більше світла, геть чорні хмари роспуки, зневіри, що заступають ясні шляхи!

* * *

BIBLIOTHECA P. P. BASILIANORUM
MUNDARE, ALTA., CANADA.